

OP ZOEK NAAR GEGEVENS IN ARCHIEVEN VAN NOTARISSEN

Aanwijzingen voor onderzoek in Zuid-Hollandse notariële archieven

Notarissen en hun archieven

Notarissen vóór 1811

In de provincies Holland, Zeeland, Utrecht en Brabant waren in de 13^e eeuw al notarissen werkzaam. Het waren functionarissen die voornamelijk in dienst stonden van vorsten, kerkelijke instellingen en kloosters. Op den duur gingen ook stadsbesturen en particulieren van hun diensten gebruik maken.

Na 1811

Sinds 1811 zijn in heel Nederland notarissen actief. Een notaris is een openbaar ambtenaar die belast is met het opmaken van rechtsgeldige akten en andere door de wet opgedragen werkzaamheden. Uitsluitend een notaris is bevoegd om op verzoek van belanghebbenden authentieke akten op te maken. De notaris verricht zijn bezigheden binnen het gebied van een rechtbank.

Waar worden de archieven van notarissen bewaard?

N.B. Notariële archieven van de voormalige koloniën blijven op deze plaats buiten beschouwing.

De notaris heeft de verplichting om de oorspronkelijke door hem opgemaakte akte of minuut te bewaren. De door de notaris bewaarde akten vormen het notariële *protocol*, of het notarieel archief. De notariële archieven worden bij de notarissen zelf of bij de Arrondissementsrechtbanken bewaard en na 75 jaar overgedragen aan de (rijks)archiefdiensten. Voor het laatst zijn de archieven uit de periode 1906-1915 overgebracht. De (rijks)archiefdiensten staan de notariële archieven, op verzoek van de betreffende gemeentes, vaak af aan een gemeente- of streekarchief (vervreemding).

Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

Heeft u vragen over recentere notarisarchieven, bijvoorbeeld over de verblijfplaats van archieven jonger dan 1916 of eventuele mogelijkheden voor inzage van een notariële akte jonger dan 75 jaar dan wel inzage in archieven ouder dan 75 jaar die nog niet overgebracht zijn, neemt u dan contact op met de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie, Postbus 16020, 2500 BA Den Haag, communicatie@knb.nl of de Notaristelefoon 0900-346 9393.

Welke notariële archieven berusten bij het Nationaal Archief?

Het Nationaal Archief beheert de archieven van notarissen van Zuid-Hollandse gemeenten die niet bij een gemeente – of streekarchief zijn aangesloten. Zie voor een overzicht van deze archieven en de toegangsnnummers de bijlage (32a) bij dit informatieblad.

Wat vindt u in een notarieel archief

Notariële archieven zijn een rijke bron voor persoonsonderzoek. De meest voorkomende akten zijn testamenten, transport of overdracht van onroerend goed, schuldbekentenissen onder hypotheek, schenkingen, huwelijksvoorwaarden, boedelinventarissen en –scheidings, publieke veiling. Partijen die bij het opmaken van een akte betrokken zijn, koper en verkoper bijvoorbeeld, ontvangen een authentiek afschrift of grosse van de akte. Ook worden op verzoek gewone afschriften en uittreksels verstrekt. De oorspronkelijke akte oftewel minuut bewaart de notaris in het zogenaamde protocol. Notariële akten zijn altijd door betrokken partijen, eventuele getuigen en de notaris ondertekend.

1. Testamenten of akten van nalatenschap.

Een testament is een wilsverklaring of uiterste wilsbeschikking omtrent hetgeen iemand wil dat na zijn dood zal geschieden. Men regelt bij testament onder meer wie erfgenaam zijn van de nalatenschap en wie een legaat ontvangt. Bij testament worden ook zaken geregeld als voogdijbenoeming en aanstelling van executeurs - testamentair. Een testament kan herroepen worden en vervangen door een nieuw

testament. Er zijn open en gesloten testamenten. Open testamenten worden door de notaris opgemaakt. Gesloten testamenten zijn zonder tussenkomst van de notaris geschreven door de erflater of testateur zelf. Deze testamenten worden gesloten en verzegeld bij de notaris in bewaring gegeven. De meeste testamenten echter worden door de notaris opgemaakt in aanwezigheid van twee getuigen. In notariële archieven treft men geregeld gesloten testamenten aan van honderden jaren oud. De archivaris is in zo'n geval meestal gerechtigd het testament te openen.

2. Akten van transport of overdracht van onroerend goed en hypotheek

Een transportakte wordt opgemaakt bij overdracht van eigendom van onroerend goed. Sinds 1956 is hierbij een notariële akte verplicht. Dit geldt eveneens voor het vestigen of overdragen van andere zakelijke rechten op onroerend goed als hypotheek en andere soorten van geldleningen. Ook vóór 1956 ging men meestal naar de notaris. Bij hypotheekverlening was een notariële akte altijd al verplicht. Ook eigendomsoverdracht veiling of openbare verkoop heeft plaats ten overstaan van de notaris.

3. Huwelijksvoorwaarden

In een akte van huwelijksvoorwaarden worden regels gesteld terzake bij huwelijk ingebrachte goederen, zodat bij ontbinding van het huwelijk deze terugvallen op de eigen familie van bruid en bruidegom. Over het algemeen worden akten van huwelijksvoorwaarden opgemaakt vóór het sluiten van een huwelijk. De laatste tijd echter vindt dit ook wel tijdens het huwelijk plaats. Zonder een akte van huwelijksvoorwaarden raken alle goederen, inkomsten en schulden in een gemeenschappelijke boedel.

4. Boedelscheiding

Bij een boedelscheiding vindt een verdeling plaats tussen erfgenamen of andere rechthebbenden van een gemeenschappelijke boedel. Boedelscheiding vindt meestal plaats bij ontbinding van het huwelijk door overlijden of echtscheiding. Om tot een eerlijke *scheiding* van de goederen te komen vindt eerst een *boedelbeschrijving* plaats. Boedelscheiding en boedelbeschrijving kan zowel door de notaris als door de belanghebbenden zelf gebeuren. Alleen ingeval een van de erfgenamen afwezig is, onder voogdij of curatele staat is de tussenkomst van een notaris verplicht. Dit is dus altijd het geval bij minderjarige kinderen.

In boedelbeschrijvingen wordt dikwijls gedetailleerd weergegeven wat er in het sterfhuis aanwezig is waardoor een goed beeld ontstaat van de leefwijze van de overledene. Van ieder vertrek in het huis wordt beschreven welke meubels er staan, wat er aan de muren hangt aan schilderijen, planken met boeken en snuisterijen. Ook wordt vermeld wat er in de kasten aanwezig is aan sieraden en andere kostbaarheden. Naast boedelinventarissen van huizen vindt men ook die van boerderijen, molens, schepen en winkels.

Hoe vindt u een akte in een notarieel archief?

Om een akte in een notarieel archief te vinden moet men **eerst weten** door **welke notaris** en **wanneer de akte is opgemaakt**. Is er in een gemeente maar één notaris en is het jaar bekend (bijvoorbeeld een boedelscheiding die in het jaar van overlijden gezocht moet worden) dan is het nog wel haalbaar om een stapel akten door te kijken. Zijn er echter in een gemeente meer notarissen tegelijkertijd in functie geweest en zoekt u een testament, dat iemand op zijn veertigste maar ook op zijn tachtigste gemaakt kan hebben, dan wordt het veel moeilijker. Hier volgen enkele hulpmiddelen bij uw onderzoek.

Periode na 1811

Inzake testamenten vanaf 1818

voor de periode 1818-1889

- archief *Memories van successie Zuid-Holland* 1818-1921, toegang 3.06.05. In de memorie wordt vermeld of de overledene een testament heeft gemaakt en zo ja, wanneer en door welke notaris. Is er een testament, dan is er in de memorie een uittreksel van het testament te vinden.

In informatieblad 36 wordt uitgelegd hoe een Memorie van successie te vinden is.

voor de periode vanaf 1890

- *Centraal Testamentenregister*. Dit register geldt voor heel Nederland en is bij het Nationaal Archief aanwezig voor de periode 1890-1973. De films zijn te raadplegen in de studiezaal zelfbediening. Het betreft registraties van testamenten gemaakt in 1890-1973 door personen *die vóór 1974 zijn overleden*. Als er een testament is worden datum, aktenummer, naam en standplaats van de notaris genoemd. Voor

gegevens uit het Centraal Testamentenregister vanaf 1974 dient u te informeren bij het ministerie van Justitie. Dit doet u ook als het testament weliswaar vóór 1974 is opgemaakt, maar als de degene die het testament gemaakt heeft, na 1973 is overleden. Zie ook het infoblad 13 Op zoek naar een testament.

Inzake overdracht van onroerend goed

Overdracht van eigendom of andere zakelijke rechten op onroerend goed worden altijd geregistreerd bij het Kadaster. Via het Kadaster is de transportakte te achterhalen. Zuid-Hollandse kadastragegevens berusten grotendeels nog bij het Kadaster en voor een kleiner deel bij het Nationaal Archief.

Inzake huwelijksvoorwaarden en boedelscheiding

Naam en de standplaats van de notaris die een akte van huwelijksvoorwaarde heeft opgemaakt is te vinden via de *Memories van successie*, periode 1818-1921. Evenals bij een testament worden naam van de notaris, en datum van de akte in de memorie vermeld. Meestal is ook een uittreksel van de akte aanwezig. Bij boedelscheidingen is dat ook het geval.

Zie voor onderzoek naar een memorie van successie infoblad 36.

Zie voor onderzoek naar boedels de verwijzing onderaan het infoblad naar de website van het Meertens Instituut.

Repertoires of repertoria vanaf circa 1812

Voorts kunt u systematisch gaan zoeken met behulp van de inventarissen van notariële archieven, zoals ze vermeld worden in bijlage 32a. In deze inventarissen vindt u, volgend op de beschrijving van de akten, repertoires of repertoria beschreven staan. Een repertoire geeft in chronologische volgorde een korte inhoudsopgave van de akten met vermelding van partijen. De akten zijn doorlopend genummerd en worden bewaard in de volgorde van nummering. Het nummer staat in de eerste kolom van het repertorium. In de derde kolom onder *aard en soort der akten* staan twee kolommen: brevet en minuut. In het archief van de notaris zijn de akten aanwezig die vermeld worden onder de kolom minuut. Van de akte die onder de kolom brevet of in originali zijn vermeld, is in dat archief geen minuut aanwezig.

Periode vóór 1811

Notariële archieven bij het Nationaal Archief uit deze tijd zijn slecht toegankelijk. Incidenteel komt voorin of achterin het register van akten een summier lijstje van comparanten voor. Een enkele keer bestaat er een afzonderlijke index op familienaam. Deze nadere toegangen staan beschreven in de inventaris. Staat er niets bij, dan betekent dit u dat u de hele stapel van begin tot eind moet doorkijken. Rond 1800 is de kans op een alfabetische toegang groter.

Akten van verkoop van onroerend goed, hypotheclatie etc. zijn ook te vinden in de zogenoemde oud-rechterlijke archieven van de verschillende gemeentes. Deze zijn voor wat Zuid-Holland betreft, aanwezig bij het Nationaal Archief. Alweer: voorzover ze niet overgedragen zijn aan een gemeente- of streekarchief.

Nadere toegangen op notarieel archief voor 1811

1. Klapper Paludanus: (gebrekkige) toegang op notarieel en oud-rechterlijk archief van een aantal Zuid-Hollandse gemeentes. Aanwezig bij de informatiebalie in de studiezaal.
2. Voorts zijn door onderzoekers in de studiezaal van het Nationaal Archief een aantal nadere toegangen gemaakt op enkele Zuid-Hollandse notariële en oud-rechterlijke archieven, zoals indexen op familienamen. Deze serie Nadere toegangen Zuid-Holland vindt u in de studiezaal zelfbediening.

MEER INFORMATIE

literatuur

Voor een opgave van notarissen van wie archieven bewaard zijn gebleven zie:

F.L. Hartong, *Register der protocollen van notarissen in Nederland*; samengesteld in opdracht van de Broederschap der Notarissen in Nederland van plm. 1550 tot heden, Rotterdam 1916.

J.E. Kasdorp, *Protocollenregister, register van de protocollen der notarissen die in de periode 1916-1993 in Nederland in functie waren*, Amsterdam 1993

A. Fl. Gehlen, *Notariële akten uit de 17e en 18e eeuw. Handleiding voor de gebruiker*, Zutphen 1986.

W. Heersink, *Register Notariorum*: Notarissen van het Hof van Holland, 1525-1811, Den Haag 1999.

Informatiebladen

(13) Op zoek naar een testament

Aanwijzingen voor onderzoek naar testamenten

(36) Op zoek naar memories van successie in Zuid-Holland vanaf het begin van de 19^e eeuw

Onderzoek naar gegevens over erfenissen

(38) Op zoek naar gegevens over voogdijzaken

Websites

Op de websites van het gemeentearchief Rotterdam en het Regionaal Historisch Centrum Bergen op Zoom kunt u online zoeken in Notariële Akten:

www.gemeentearchief.rotterdam.nl

www.archboz.nl

Het Meertens Instituut beschikt over een databank waarin de gegevens uit zo'n 3.000 boedelinventarissen integraal zijn opgenomen. Hierin kunt u ook zoeken op naam: www.meertens.nl/boedelstek/index.htm

Woordenlijst

Admitteren	toegang verlenen bijvoorbeeld tot de uitoefening van een ambt
Akte	is een rechtsgeldig bewijs van het daarin vermelde.
Attestatie	schriftelijke verklaring die als getuigenis moet dienen
Boedelscheiding	verdeling van de boedel onder erfgenamen.
Bodemering	geldlening onder verband van schip of lading
Codicil	Een onderhandse uiterste wilsbeschikking over een beperkt aantal zaken.
Comparant	iemand die voor de notaris of rechter verschijnt
Compareren	verschijnen voor notaris of rechter
Concept	een ontwerp van een geschrift, bijvoorbeeld van een testament
Decreet	verordening
Delibereren	beraadslagen, overleggen
Disponeren	beschikken, regelen
Donaties inter vivos	giften onder de levenden
Jaar en dag	wettige termijn van bezit, verjaringstermijn
Kadaster	openbaar register van onroerende goederen
Kusting	rente op onroerend goed, hypotheek
Memorie van successie	de door erfgenamen gedane aangifte van de nalatenschap
Minuut	goedgekeurde en vastgesteld concept van een akte
Naasting	recht van de naaste bloedverwanten van de verkoper om in het recht van de koper te treden
Nakoop	recht van naasting
Opdracht	overdracht, transport van onroerende zaken
Persisteren	doorgaan met, volhouden, handhaven, volharden
Proces-verbaal	woordelijk verslag van een handeling
Procuratie	volmacht om namens een ander op te treden
Rekest	een tot de overheid gericht verzoekschrift
Rekestrant	iemand die een verzoekschrift heeft ingediend
Renuncieeren	afstand doen
Requirant	eiser, lastgever
Requisitie	eis, vordering
Seclusie	uitsluiting
Solemneel	plechtig, zeer feestelijk
Transport	overdracht van de eigendom van een onroerend goed